

УДК 373.5.016 : 81'243] (480)

Максименко О.О.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА РІВНІ СТАРШОЇ ШКОЛИ ФІНЛЯНДІЇ: МОДЕЛЬ ВИПЕРЕДЖЕННЯ ЧАСУ

Стаття висвітлює особливості навчання іноземних мов у ланці старшої школи Фінляндії. Деталізовано унікальність мовної ситуації у країні як фактору впливу на формування державної політики у галузі мовної освіти. Проаналізовано освітні законодавчі документи та їх засадничі положення щодо іноземномовної складової, виходячи з перспектив майбутнього. Проаналізовано формат іноземномовного навчання у загальноосвітньому та професійному напрямках, перелік вивчуваних мов, основні механізми функціонування іноземномовної освіти у ланці.

Ключові слова: іноземна освіта, сучасні іноземні мови, загальноосвітній, напрям, професійний, старша школа, навчання.

Постановка проблеми. Лідер інноваційного розвитку освітньої галузі та її іноземномовної складової серед країн Європейського Союзу (ЄС), Фінляндія, неухильно рухається курсом далекоглядних змін, здійснюючи виважені, найновітніші та глибоко-кардинальні кроки. Гнучкість, цілісність та прогнозованість викликів часу визначили мовну освіту на усіх рівнях виключним життєзабезпечуючим елементом функціонування кожної людини у багатовимірному просторі культур та мов сучасної Європи і світу. Як один з результатів докладених зусиль, мовна та освітня спрямованість на економічну ефективність і зайнятість працездатного населення дозволяють утримувати рівень безробіття у країні в межах 8-9% [1, с. 12].

Офіційними мовами країни є фінська, яку визнає рідною 88,7%, і шведська, на яку припадає 5,3% (2016 р.) у місцях локального використання. Мовами меншин є суомі / саамі (Sami, 0,04%), ромська (0,02%) та карельська [2]. Слід зазначити, що міграційні процеси позначаються на переліку рідних мов мешканців країни, у якому з'явилися російська, естонська, арабська, англійська, турецька та інші.

В межах ЄС фінська мова не має значного поширення. Нею послуговуються як рідною, окрім Фінляндії, у Естонії (12,42%), Швеції (1,6%), Литві та Люксембурзі (по 0,32%), Великій Британії (0,26%), Латвії (0,21%), Іспанії та Данії (по 0,1%), Угорщині (0,08%) [3].

Узагальнені показники статистичних досліджень (2012 р.) свідчать, що більшість європейців (54%) можуть спілкуватися однією іноземною мовою, чверть населення (25%) вправні у розмові двома, і лише один з десяти (10%) – трьома. Для Фінляндії (2012 р.) ці дані суттєво відрізняються в бік значного збільшення: навички спілкування однією іноземною мовою опанували 75%, двох – 48%, трьох – 26%, жодної – 25% населення країни [4, с. 12, 14, 15]. Порівняння цих показників з результатами попереднього дослідження (2005 р.), яке зафіксувало 69% для однієї мови, 47% для двох, 23% для трьох та 31% для жодної [5, с. 9], демонструє значні зрушення, які досягнуті за доволі короткий термін. З переліку європейських мов найбільше громадян країни користуються англійською (70%), шведською (44%) та німецькою (18%) [4, с. 21].

На думку європейців однакове ставлення має бути до усіх мов (81%). Більше половини (53%) погоджуються, що установи ЄС мають прийняти єдину мову для спілкування громадян, хоча два з п'яти не підтримують цю позицію. Більш ніж три чверті (77%) опитаних переконані, що покращення іноземних умінь має бути питанням пріоритетності у політиці [4, с. 9]. Як демонструє вищевикладена статистика, Фінляндія вправно вирішує ці питання мов на усіх напрямках для забезпечення розвитку суспільства на майбутнє. Разом з тим на державному рівні акцентується недостатність кадрового потенціалу багатьох сфер з відповідною іноземною підготовкою, що спонукає до нових активних пошуків та дії у цьому напрямі. Вважаємо, що досвід, набутий країною, є корисним для вивчення та використання у різних галузях та рівнях освіти України, особливо з огляду на складні історичні та гострі мовні питання у період формування нового суспільства в умовах незалежності та створення власних міцних законодавчих позицій.

Аналіз останніх досліджень. Досвід новітніх змін Фінляндії визначив країну лідером неспинного розвитку всесвітнього освітнього процесу, про що свідчить постійна значна увага з боку науковців та практиків, що прагнуть розкрити феномен освітніх новотворень та перспективи їхніх застосувань у інших освітніх системах чисельних країн, конкуруючих в умовах сучасності.

Серед переліку питань, що аналізуються у контексті порівняльних досліджень, виокремлюються: 1) стратегічні щодо політики та шляхів інноваційного розвитку знанневої освіти країни в умовах

економічної конкурентності світу (Т. Дробишевская, К. Котун, И. Крутова, А. Похресник, Ю. Слугина, Л. Смольська); 2) особливості розвитку освітньої системи країни (С. Сисоева, А. Тейлор, Я. Турянський, Н. Третьякова, Т. Пушкарьова); 3) вдосконалення педагогічної освіти (Н. Базелок, Ю. Руднік, Т. Кристопчук); 4) трансформації вищої професійної освіти (Н. Бонюшко, Е. Горбашко, Ю. Куликова, Л. Ляшенко, І. Хасанова); 5) якість вищої освіти (М. Ставрук, Ю. Заячук, Ш. Каланова); 6) реформування шкільної освіти та її якість (Л. Волинець, О. Карпенко, Є. Демида, Н. Крилова, В. Загвоздкін, Д. Володін).

Що стосується мовного питання, то домінантними для вітчизняних науковців та дослідників виявлено: сучасний стан, проблеми та розвиток мовної освіти (В. Бутова); імерсійна освіта у школах країни (А. Штифурак); навчання англійської мови у Фінляндії у контексті розгляду цього питання для країн ЄС (А. Джурило, І. Маріуц, О. Шпарик); професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов (С. Гринюк).

З теоретичних робіт варто згадати психолого-педагогічні дослідження білінгвального навчання у країні (Е. Вдовіна).

Проблематика іншомовних питань у освіті знаходить своє відображення і у роботах фінських вчених. Так, питання мовної освітньої політики і практики у школах та університетах Фінляндії комплексно висвітлюється П. Нуолійярві (Pirkko Nuolijärvi). Опанування фінськомовними студентами університетів шведської мови з огляду на стан та подальші перспективи розглядає А. Павліаінен (Åsa Palviainen). Проблеми підготовки викладачів порушуються Л. Хемінен (Laura Helminen).

Оскільки значна увага в Україні приділяється шкільній освіті, вважаємо за доцільне детально проаналізувати навчання мов у Фінляндії саме на цьому рівні з огляду на запроваджені реформи.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у виявленні особливостей навчання іноземних мов на рівні старшої школи Фінляндії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Післяобов'язкова освіта **Фінляндії** включає загальну середню і професійну освіту (general and vocational upper secondary education). Загальноосвітніми школами другого ступеня (general upper secondary school), у яких навчаються учні віком 16 – 18 (19) років протягом 3-х років, є ліцеї та гімназії (lukio, gymnasium), що надають повну загальну середню освіту, готують до вступу в університет чи політехнікум (politechnics) або до здобуття професійної освіти. До цієї ж ланки відносять старшу школу для навчання дорослих та інші освітні установи [6, с. 74].

Особливості втілення мовної складової освіти визначаються урядовою політикою у цьому питанні. Фінська, шведська та мови меншин використовуються у закладах, що надають повну загальну середню та професійну освіту. Навчання іншим мовам, іноземним, здійснюється у відповідних навчальних закладах [6, с. 19; 7, с. 2].

Ключовими завданнями ланки у контексті іншомовної освіти, є: 1) сприяти становленню всебічно розвинених цивілізованих членів суспільства; 2) надавати учням знання і навички, необхідні для подальшого навчання і роботи, реалізації інтересів, всебічного розвитку; 3) створювати відповідні умови і формувати в учнів потребу у навчанні, саморозвитку упродовж життя [8, с. 72 –73].

Розроблення та впровадження навчальних програм, у тому числі з мов у ланці, відбувається відповідно до державних навчальних планів, які на сучасному етапі ґрунтуються на ідеї європейського виміру в освіті, що визначає такі підходи до організації навчання:

1) *інтернаціоналізація*, як основа формування і розвитку іншомовної компетентності, що передбачає знання інших культур та урізноманітнення мовних навичок, розширення міжнародних контактів учнів;

2) *індивідуалізація вибору* у навчанні та *врахування особливостей навчальних закладів*;

3) *міжпредметний підхід* у вивченні тем і пріоритетних галузей знань, що спрямовує навчальний процес на додання кордонів між предметами та інтеграцію освіти (Новий державний базовий курикулум для загальноосвітньої школи другого ступеня / New State Core curriculum for upper secondary school, 2005 р.);

4) *міжкультурний підхід* передбачає посилення позитивної культурної ідентичності учнів і покращення їх обізнаності щодо інших культур; розуміння цінностей країн Скандинавії, європейських, загальнолюдських, та їх прояв у щоденному житті, у фінському суспільстві та світі в цілому (Новий державний базовий курикулум для загальноосвітньої школи другого ступеня / New State Core curriculum for upper secondary school, 2005 р.).

На освітню ланку покладено завдання з надання учням відповідного рівня знань мов, що забезпечить ведення міжкультурної діяльності та успіх у міжнародній співпраці [8, с. 81, 233].

Механізмом втілення підходів до іншомовної освіти є формат структурування базового навчального плану (Рішення уряду, 1993 р.). Навчальні предмети об'єднано у три групи: обов'язкові, спеціалізаційні (specialisation), які повторюють головним чином перелік обов'язкових та надають додаткове годинне навантаження до предметів першої групи, а також прикладні (applied) [8, с. 79]. Останні дві групи є вибічковими. Іноземні мови включено до перших двох:

1) обов'язкові предмети (мови, вивчення яких розпочалось у 1–6 класах загальноосвітньої школи – 6 год. мови, вивчення яких розпочалось у 7 – 9 класах загальноосвітньої школи – 5 год.);

2) спеціалізаційні / поглиблені курси, що передбачені для опанування у школі (мови, вивчення яких розпочалось у 1 – 6 класах загальноосвітньої школи – 2 год.; мови, вивчення яких розпочалось у 7–9 класах загальноосвітньої школи – 2 год.; інші мови – 16 год.) [9, с. 20–21; 8, с. 82].

Відтак, у цій ланці учні продовжують опановувати мови, обрані у період базової освіти. Перелік предметів для навчання включає дві обов'язкові мови, одна з яких інша державна мова (фінська, шведська). Крім того учням пропонуються 16 вибіркових (optional) курсів з іноземних мов [7, с. 5].

За даними Національної Ради з питань освіти 31% учнів цієї ланки не вивчали більше мінімально-визначених двох обов'язкових мов (одна іноземна, інша державна), 50% вивчали три мови, 16% – чотири, менше 3% – п'ять та більше іноземних мов [7, с. 6].

Прослідковуються зміни у розподілі виучуваних мов, так практично усі учні (2001 р.) вивчали англійську (90,5%), німецьку – 49%, французьку – 23% [7, с. 6]. Пізніші данні (2010 р.) зафіксували, що англійську опановують 99, 1%, шведську – 91%, фінську – 6,9%, німецьку – 26%, французьку – 17%, іспанську – 14%, російську – 7%, італійську – 4% [7, с. 6; 2].

Перелік вибіркових мов цього рівня освіти є досить розширеним та містить англійську, шведську, російську, німецьку, французьку, іспанську, італійську, латинську, фінську, грецьку, португальську, естонську, угорську, китайську, японську, суомі мови. У країні надається додаткова державна фінансова підтримка муніципалітетам, які задіяні у програми урізноманітнення мовної освіти [7, с. 6].

Іноземна мова включена до державних іспитів. Зокрема, учні складають обов'язкові іспити з іноземної мови, рідної (фінська, шведська) та іншої державної мови (шведська, фінська). За результатами іспитів учень отримує документ, що надає право вступу до вишу чи здобуття професійної освіти [9, с. 22].

Слід зазначити, що з 2005 р. на муніципальному рівні зніційовано процес вилучення шведської з переліку обов'язкових іспитів. Також започатковано експеримент з відмови від її обов'язкового вивчення у школах певних регіонів, надавши учням право вибору мов. Поштовхом до таких змін є вимога часу з огляду на економічні чинники, консультації з представниками сфер бізнесу та туризму. Так, з одного боку виявилися недостатня іншомовна підготовка працівників багатьох сфер. А з іншого – обмежене використання шведської мови, яка перешкоджає опанування інших іноземних мов, спричиняючи надмірне навантаження у навчанні.

Сучасна система професійної освіти країни, яка охоплює повну середню освіту (vocational upper secondary education) і вищу професійну освіту (tertiary education), реформована у кінці 90-х років ХХ ст.

Навчальними закладами професійного напрямку є коледжі з терміном навчання три роки. У цій ланці діють компетентнісно-кваліфікаційні вимоги. Перелік кваліфікацій (загальна кількість 53), які можуть здобути студенти по закінченню навчання, визначено у співпраці з працедавцями різних галузей, фахівцями з економіки, викладачами та студентами. Кваліфікації середньої професійної освіти можна отримати і шляхом учнівства (apprenticeship training). У цьому випадку на основі базового державного навчального плану та компетентісних кваліфікацій складається індивідуальна навчальна програма студента [9, с. 68, 74 – 75, 80, 83; 10, с. 33].

Важливою складовою середньої професійної освіти є формування в учнів життєво важливих навичок, які нададуть їм змогу у майбутньому знайти роботу чи розпочати власну справу. У галузі іншомовної освіти, відповідно до базового державного курикулуму, професійна середня освіта також передбачає підготовку студентів до життя в умовах інтернаціоналізації. Вони мають бути здатними діяти у багатокультурному середовищі, бути толерантними та знати мову на достатньому рівні для участі в обміні студентами, для подальшого працевлаштування на ринку праці [8, с. 73, 233]. У контексті європейського виміру в освіті студенти повинні серед вибіркових предметів вивчати модулі з інших культур (4 кредити).

Навчальні програми цієї ланки (Рішення уряду, 25 лютого 1999 р.) містять 120 кредитів, які розподілено за секторами: 1) професійні предмети та практичне навчання на робочому місці (90 кредитів); 2) основні предмети (20 кредитів, серед яких рідна мова, інша державна мова, іноземні мови); 3) предмети вільного вибору (10 кредитів). Основні предмети охоплюють 16 обов'язкових кредитів та 4 кредити факультативних (optional). Якщо викладання ведеться шведською мовою, то на обов'язкові предмети відведено 17 кредитів, а факультативні – 3. Навантаження по обов'язковим мовним предметам розподіляється наступним чином: рідна мова (фінська, шведська, суомі) – 4 кредити; інша державна мова (фінська, шведська) – 1 кредит; іноземна мова – 2 кредити; мистецтво та культура – 1 кредит [9, с. 83 – 84].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, навчання іноземних мов у ланці старшої школи Фінляндії регулюється виваженою державною політикою, що обумовлена багатомовністю і багатокультурністю країни та спрямована на цілісний розвиток особистості з урахуванням викликів часу. Навчання реалізується на основі визначеної загальноосвітньої мети в межах обраних напрямів. Іноземні мови входять до компонентів програм, що уможливорює їхнє нормативне

вивчення, а також дозволяє учневі обрати інші пропоновані можливості опанування мов в межах гнучко-структурованого формату. Перелік мов для вивчення є розширеним та становить у загальноосвітньому напрямі 2–3 і більше та професійному – 2–3, що вказує на їх рівнозначність. Опанування іноземних мов у старшій школі є передумовою навчання у наступній ланці освіти. Навчання, організоване у такий спосіб, активізує постійне вдосконалення механізмів та шляхів функціонування, знаходячись під впливом усіх задіяних сторін – держави та місцевої влади, бізнесу, освітян, учнів та батьків. Це дослідження не є вичерпним і вимагає додаткового та детального аналізу впровадження інновацій, методів та форм вивчення іноземних мов.

Використані джерела

1. Labour market reforms and performance in Denmark, Germany, Sweden and Finland. URL: <http://tem.fi/documents/1410877/3437250/Labour+Market+Reforms+and+Performance+in+Denmark+09052012.pdf> (дата звернення: 15.03.2018)
2. Language according to age and sex by region in 1990 to 2016". Stat.fi: Statistics – Population structure. Statistics Finland. 2016. Retrieved 7 December 2017. URL: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_010.px/?rxid=c48a152a-8bc4-4b6f-b248-5ff670e8ae8b (дата звернення: 15.03.2018).
3. Finnish language knowledge in European countries. URL: <http://languageknowledge.eu/languages/finnish> (дата звернення: 15.03.2018).
4. Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386 Wave EB 77.1 Special Eurobarometer. Brussels, June, 2012. 145 p.
5. Europeans and their languages. Special Eurobarometer 243 Wave EB 64.3 Special Eurobarometer. Brussels, February, 2006. 176 p.
6. Organisation of the Education System in Finland 2008/09. *Eurydice*. Brussels. 2009. 262 p.
7. Foreign Language Teaching in Schools in Europe. Situation in Finland. *Eurydice*, 2001. – 14 p.
8. Organisation of the education system in Finland 2009/10. *Eurydice*. Brussels. 2011. 277 p.
9. Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe. Finland. *Eurydice*: Brussels, 2003. 44 p.
10. Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2013. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED565356.pdf>. (дата звернення: 12.03.2018 p).

Maksymenko O.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN UPPER SECONDARY EDUCATION OF FINLAND: MODEL FOR THE FUTURE

The article deals with the issue of foreign language teaching in upper secondary education of Finland. In order to specify the peculiarities of the problem, the methods of scientific research such as analysis, description, comparison are used. Taking into consideration the unique language conditions in the state where Finnish and Swedish are the two official languages, the national policy for the development of the multilingual society has been introduced successfully for a long time. The leading approaches to the implementation of the national policy in education as well as the sector of foreign language teaching were worked out, among them general educational goals, internationalization, and freedom of individual choice, intercultural and interdisciplinary. The structure of the post compulsory education of the country and the description of its main directions such as general upper secondary education and vocational upper secondary education are represented. At the education level, the key element is the curriculum subject structuring. A new basic curriculum encompasses three main groups of subjects – compulsory, specialisation and applied ones. It provides students with the opportunity of choice and a certain degree of freedom that involves them into the creation of responsible, open and flexible learning environment. The research contains the information on the foreign language learning statistics, the number of hours devoted to the subject in the different curricula of these two directions mentioned. Among the advantages of the national flexible model of preparing students for the future life, there is a slight difference between academic, vocational and training programmes in studying foreign languages. The government in cooperation with municipal authorities, business sector, educators, students and parents pays a lot of attention to the problem of teaching and learning foreign languages, encouraging further changes in the process of influencing and improving its development.

Key words: language education, modern foreign languages, upper secondary education, direction, general, vocational, upper secondary school, learning.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.